

Bulharská mytologie

Bulharům byli známi bohové a démoni uctívání víceméně všemi Slovany. V bulharském překladu Alexandreidy z 10.století je zmiňován bůh-hromovládce Porun, jehož synem měl být sám Alexandr Veliký. Poruna ctíli Bulhaři podle svědectví mnicha Spiridona ještě v 18.století. Měl sídlit v pohoří, kterému se dnes po něm říká Pirin. Z pirinského vrcholu Vichren lze vidět bájný Olymp.

Zakořeněná byla víra v horské víly (samovile samogorske), které obývaly jednotlivé hory či jeskyně a zjevovaly se též v podobě hadů. Existovaly také vzdušné a vodní víly. V Bulharsku se o nich vypráví od 13. století. Jsou popisovány jako krásné, průsvitné dívky s rusými či zlatými vlasy, které zpívají a tančí v kruhu. O letnicích se slavil samovilský svátek, spojený s vázáním květů, zpěvy a obřady při západu slunce. Víly také chránily hrdiny bulharských junáckých písní. Nejoblíbenější z nich, králevic Marko, byl dokonce prý synem víly.

Zvláštní úctě se těšil oheň. Při stěhování přenášel hospodář v nádobě ohen z původního příbytku do nového a zakládal tak domov. Proslulé jsou bulharské ohňové tance na den sv.Konstantina a Heleny (21.5.), vzácněji ve svatojánské době. Jejich účelem bylo zajištění úrody a zdraví všech obyvatel osady. Obřad prováděli tzv.nestinari, kteří v extázi tančili po žhavých uhlících a věštili. K ohni se vztahuje také démon smok, který v podobě ohnivého chvostu vnikal komínem do domu a vysával mléko kravám i spícím matkám, jimž také kradl děti. Předejít se tomu dalo předem určenou obětí mléka. Jako oheň působila také kopřiva, kterou se dívky šlehalý na ochranu před nemocí a vším zlem.

O půlnoci, do tří dnů po narození dítěte se zjevují narečnice či urisnice, které u nás nazýváme sudičkami. Hlavní slovo má zlatá bába. S rozsvícenou svící přinášejí dary a předou osud člověka jako zlatou nit. Aby byl výrok příznivý, jsou uctívány chlebem, solí, sýrem, vínem apod. Před sudičkami se také někdy dítě třetího dne po narození ukrývalo. Před zlými demony mohlo dítě uchránit jméno Najden či Najda. Domácím bůžkem byl v Bulharsku stopan. Ztotožňován byl s některým předkem a nejstarší žena rodiny ho uctívala černým kuřetem, vínem a pečivem.

V Bulharsku se ze všech slovanských národů nejčastěji mluví o upírech, kteří napadají zejména členy vlastní rodiny. Vysvětlovaly se tak nepochopitelné série úmrtí v rodině. Upírem se stával nejčastěji sebevrah, čaroděj, vlkodlak či dítě narozené již se zuby, ale také mrtvý, kterého někdo překročil nebo ho přeletěl pták. Zjevoval se o půlnoci a sál krev lidem, hlavně dětem, ale také zvířatům. Měl svou původní lidskou nebo zvířecí podobu, objevit se mohl i jako kupka sena či sněhová koule. Zneškodnit se dal propíchnutím srdce, úst a slabin kulem, useknutím hlavy a jako krajní možnost useknutí chodidel či nohou pod kolena, což je zvyk doložený již u turkotatarských Bulharů. S upíry jsou spřízněni vlkodlaci, tedy lidé měnící se ve vlky. Měli to být ti, co se narodili nohama napřed, zrození v novoluní apod. Podle bulharské tradice se ve vlka měnil i syn cara Simeona Bojan.

Nepokojné duše zemřelých, často nekřtěňátek, se nyzývají navjaki. Zjevují se jako černí ptáci a pokud nejsou vysvobozeny křestní formulí do sedmi let po smrti, mění se v samovily. Skučí v komíně a děsí hlavně těhotné ženy a děti. Četné doklady z bulharského folklóru mluví o uctívání stromů. Rolníci se modlili k dubům za déšť. Za příbytek víl byl považován jeřáb. Z ostatních rostlin bylo středem zájmu hlavně obilí. Nápadná stébla s vícenásobnými klasy se uchovávaly pro příští setbu jako záruka dobré úrody (tzv.car na nivata). Zmnožená podoba plodů a listů jako symbol štěstí je dodnes uchována ve čtyřlístku.

Ze zvířat byli uctíváni hlavně medvědi a vlk, z domácích pak vůl a kuň. Vůl byl dokonce nazýván otcem (tatko, bašča). Nesměl se zabíjet ani týrat, jíst jeho maso bylo považováno za hřích. Podobně úctě se těšil i kuň a jeho smrt byla oplakávána jako smrt člena rodiny. Medvědi a vlci měli dokonce své svátky. Medvědí svátek se slavil v době, kdy toto zvíře uléhá k zimnímu spánku, obvykle na den

sv.Ondřeje (30.11.). připravoval se pokrm z hrachu, bobů, kukuřice a zrní, který se medvědům nabízel proto, aby se omezili na rostlinnou stravu a neškodili lidem a dobytku. Na podzim nebo v zimě se slavili vlčí svátky. Tři dny se nesmělo příst, tkát, šít ani práť. Kdo by nosil oděv zhotovený v této době, hrozilo by mu roztrhání vlky.Vlk byl narozdíl od vlkodlaka ctěn jako ochránce před zlými démony a zadávení ovce vlkem bylo považováno za šťastné znamení o rozmnožení stáda, hojnosti vlny a mléka. Zároveň ovšem existoval i magický obřad na ochranu dobytka, kdy si bulhaři představovali, že zašívají vlkům oči, uši a tlamu do sukňe. Za ochránce před zlými vílami (např.víly brodů - brodnice) byl považován jelen, který se nesměl zabíjet.

Z čarodějů a čarodějnic (vrački, vražalci) jsou známi již zmiňovaní nestinari tančící na ohni, a také rusalii, kteří o svatodušních svátcích tančili kolem nemocných. Obřad vrcholil rozbitím nové nádoby naplněné vodou, která symbolizovala démona nemoci. Čarodějnictví Bulharům výslovně zakazoval papež Mikuláš I., když se za cara Borise chystali r.866 přijmout křesťanství. Přesto se jeho zbytky udržely po dlouhá staletí. Vedle těchto "užitečných" čarodějů a čarodějek existovaly i jejich zlé protějšky. Proti zlým čarodějnicím, které by mohly ohrozit dobytek, se lidé bránili zapíchnutím větévky hlohu či angreštu do chléva či do hnoje. Abstraktní čarodějka stichija, stahovala lidi do hlubin řek a jezer. Nahrazovala tak funkčně vodníka, který v bulharské mytologii chybí.

O lidských obětinách svědčí staré bulharské písně. Do základů tvrzí, měst, mostů i kostelů se prý zazdívali obvykle jinoši či neprovdané dívky. Jejich duše měla chránit stavby. Jak ale uvádí píseň z Ustova Zazděná žena, zazděna mohla být i žena provdaná, dokonce matka.

Hradiště staví tři rodní bratři.

Co na sluníčku se vystavělo,

to při měsíčku se rozbořilo.

Tři bratři se takto umluvili:

"Či žena přijde sem první zrána

s časnou snídaní pro svého muže,

tu zazdíme sem v bílé hradiště."

Hrubost činu uhlazuje pláč muže a jeho zazděné ženy Struny, která prosí své švagry:

"Ach, strýčci moji, strýčci a švagři,
odezděte mi na pravé straně,
na pravé straně mé bílé ňadro,
ať napojím já svým čerstvým mlékem,
svým čerstvým mlékem svoje robátko!

Častou zvířecí obětí bylo jehně. Složením obětiny hospodář očekával něco na oplátku a pokud se nedostavila, považoval to za křivdu. Do minulosti takřka nedávné bulharští venkované obětovali pečené vonící maso, neboť božstva si prý libují ve vůni krve obětí. Z dýmu spalovaných zbytků obětiny se věštila úroda.

Zajímavé jsou rituální slavnosti související s jednotlivými ročními obdobími, respektive slunovratem. Na jaře se konaly v Bulharsku tzv.kukerské hry se silně erotickými prvky. Mužská postava kuker, se zvířecí maskou a dřevěným falem, slavil svatbu s ženou předstírající těhotenství. Součástí obřadu zajišťujícího úrodnost polí, byla rituální orba a setí.

Konec jara byl ve znamení letnic, zde nazývaných rusali. Do kostela lidé nosili rusaliju, rostlinu, která nekvete, avšak voní, a klečeli na ní při modlitbách. Součástí svatojánských zvyků bylo posazení malé dívenky na druhý břeh řeky a z jejích bezmyšlenkovitých odpovědí na otázky se určoval průběh roku a úroda. Úroda se věštila také z barvy duhy. K obřadům letního slunovratu patřilo strojení a pochování symbolické hliněné figury Germana, Kalojana, popř.Peperugy. Házela se většinou do vody, aby

přinesla vláhu polím. Někdy byla pochována do země. Peperugu nebo také Dodolu představovala dívka, která ostatní nedospělé dívky s věnečky na hlavách vodili po staveních, zpívali, obřadně přijímali chléb a nechávali se polévat vodou. Obvykle třikrát do roka se slavily zádušní svátky (zadušnice). Měly obdobný průběh jako pohřební hostiny a hodovalo se přímo na hrobech. Neznámý je důvod vánočního zvyku pálení kmenu tzv. badnik. Možná šlo o vzývání ohně, který v zimě znamenal teplo. Jiné úvahy mluví o pálení draka. Na Štědrý den se sypal slepicím mák, aby měly hodně vajec.

Použité zdroje:

Váňa, Zdeněk: Svět slovanských bohů a démonů. Panorama, Praha, 1990.

Hanzová, Zdenka: Bulharská lidová poesie. SNKL, Praha, 1957.